

Αλέξης Αγραφιώτης

deus thinan για ορχήστρα δωματίου (2004)

- E: Πως γεννήθηκε η ιδέα για αυτό το έργο;
A: Ο μαέστρος Daniel Inbal μου ζήτησε να γράψω ένα έργο για το Φεστιβάλ Mozart του Prenzlau, το οποίο να έχει σχέση με το Mozart, ιδιαίτερα με την συμφωνία "του Διός" που θα παιχθεί στην ίδια συναυλία.
E: Από που προήλθε ο τίτλος;
A: Από το μικρό όνομα του Amadeus Mozart πήρα το deus (= θεός). Ο Mozart είναι για μένα ένα ύψιστο ιδανικό, συνδυάζει διαφορετικά στίλ (γερμανικό, ιταλικό, γαλλικό...) και τεχνικές στη μουσική σύνθεση: πού εμπεριέχει τη θεϊκή έννοια σε έκφραση του παντός και του διαχρονικού. Ο Mozart είναι ένας από τους συνθέτες που – περισσότερο από κάθε άλλον – μιλάει και αγγίζει την ψυχή κάθε ανθρώπου.
E: Thinan, που προφέρεται με το ελληνικό θήτα, είναι μια λέξη που προέρχεται από τα παλιά γερμανικά και σημαίνει τέντωμα, έκταση.
A: Η αρχική σκέψη ήταν να επεκταθεί η μουσική του Mozart σε μάκρος και διάρκεια. Η μορφολογική κατασκευή του έργου βασίζεται στο θέμα "της φούγκας" του τελευταίου μέρους της συμφωνίας "του Διός" που επεκτείνεται στο "deus thinan" σε μάκρος 40 φορές.

Κάθε νότα του θέματος αντιστοιχεί σε ένα τμήμα του "deus thinan". Η πρώτη ολόκληρη νότα πολλαπλασιαζόμενη σε 40 άλλα "ολόκληρα" σχηματίζει ένα τμήμα 16 μέτρων των 5 ήμισυ, και η μικρότερη χρονική αξία, το δέκατο έκτο, 40 φορές πολλαπλασιαζόμενο σχηματίζει ένα μέτρο των 5 ήμισυ. Οι νότες του θέματος θεωρούνται βασικοί φθόγγοι (Haupttöne) του κάθε τμήματος.

- E: Υπάρχουν μοτιβικά αποσπάσματα (Zitat);
A: Ορισμένα υπάρχουν. Στην αρχή ακούγονται ευδιάκριτα, η ευκρίνεια τους όμως μειώνεται σταδιακά μέχρι το τέλος του κομματιού. Ήδη από την τρίτη εμφάνισή τους δεν διακρίνονται, χρησιμεύουν όμως σαν συνθετικό υλικό. Οι πρώτες 4 νότες του θέματος της φούγκας είναι το κυρίως υλικό επεξεργασίας με συνεχείς αλλαγές από το 17 μέτρο μέχρι το τέλος του έργου.
E: Τι σκοπό είχαν τα μοτιβικά αποσπάσματα;
A: Αναγκαστικά κάθε παράθεση αποσπάσματος επιδρά κάπως αστεία, επειδή μας θυμίζει κάτι γνωστό, όπως για παράδειγμα οι αναφορές του Schnittke στο "Moz-Art à la Haydn" ή στους "Διαλόγους" του Bernd Alois Zimmermann, μονάχα που εδώ εξυπηρετούν έναν φιλοσοφικό σκοπό σχετικά με τον χρόνο. Ο στόχος μου ήταν να δείξω στην αρχή του κομματιού ξεκάθαρα ότι πρόκειται για ένα έργο που να έχει αναφορά στον Mozart. Στην ουσία όμως δεν με ενδιέφερε η παράθεση μοτιβικών αποσπασμάτων, διότι το αστείο εύκολα διολισθαίνει προς το γελοίο. Σαν πρότυπο είχα συνεχώς το βασικό για μένα πρότυπο της "σύνθεσης" στη μουσική του Mozart: τον τέλειο συνδυασμό στο ύστερο έργο του της αρμονίας και αντίστιξης. Στο Mozart κάθε αντιστικτική εργασία περιβάλλεται με μία λιτή αρμονία που καταλήγει τελικά σε ένα ομόφωνο στυλ (βλέπε μέτρο 402, τέλος του φινάλε στην συμφωνία). Με άλλα λόγια κάθε "αντίστιξη" εμπεριέχει την αρμονική σκέψη, και ποτέ δεν έχει βαρύ χαρακτήρα, όπως π.χ. μερικές φορές στον Bach και στον Beethoven.
E: Πώς μεταφέρεται αυτός ο τρόπος σκέψης στη σύγχρονη ατονική μουσική;
A: Δύσκολο. Η βάση κάθε τμήματος του "deus thinan" είναι ένας φθόγγος. Ο φθόγγος διαμοιρασμένος σε ένα ηχητικό πεδίο αντικαθιστά κατά κάποιον τρόπο την αρμονία. Εμφανίζεται με αντιστικτικό τρόπο πολύπλοκα και πάντα διαφορετικά. Στις καταλήξεις των τμημάτων και στην ενορχήστρωση προσπάθησα να ξαναφέρω αυτήν την αντιστικτική γραφή στο ηχητικό πεδίο. Έτσι δημιουργείται μια αμοιβαία σχέση έντασης και χαλάρωσης που οδηγεί στην ενότητα του έργου.
E: Ένα τμήμα του έργου πιλοφορείται Fraktal.
A: Το Fraktal είναι μια μαθηματική έννοια, όπου το χώρισμα μιας έκτασης και το επόμενο χώρισμα των τμημάτων γίνεται με τρόπο ώστε να έχουν πάντα την ίδια αναλογία, και αυτός ο χωρισμός μπορεί να συνεχιστεί επ'άπειρον, δηλαδή ένα μεγάλο τμήμα έχει την ίδια τομή όπως ένα μικρό τμήμα και αντίστροφα. Αυτό επιχείρησα στα 16 μέτρα από το μέτρο 72 με το μοτίβο

(μέτρο 5 του θέματος της φούγκας)

Το μοτίβο αποτελείται από μία παύση και 3 νότες της ίδιας χρονικής αξίας (συνολικά 4 τέταρτα). Η συνολική διάρκεια ποικίλει σε κάθε όργανο: π.χ. στο βιολοντσέλο διαρκεί 4 μέτρα (4 x 5 ήμισυ, βλέπε μέτρα 72-75), στα βιολιά ένα ήμισυ (4 όγδοα, βλέπε μέτρο 84).

- E: Σύμφωνα με ποια κριτήρια έχει δομηθεί η φούγκα;
A: Είναι μια τετράφωνη διπλή φούγκα. Όπως στη τελική φούγκα στη coda του 4^{ου} μέρους της συμφωνίας "του Διός" το θέμα (1ο θέμα) αρχίζει μαζί με την αντίστιξη (2ο θέμα). Γίνεται μία διαφοροποίηση μεταξύ θέματος και απάντησης (dux και comes), όπως στη "πραγματική" απάντηση της κλασικής φούγκας. Στα επεισόδια χρησιμοποιείται υλικό από τα προηγούμενα μέρη της σύνθεσης. Είναι μια διπλή φούγκα επειδή το 2ο θέμα όπως και το 1ο έχει την δικιά της έκθεση (μέτρο 108). Στη τελευταία έκθεση, πάλι με το 1ο θέμα (μέτρο 128) – αυτή τη φορά με διαφορετική μορφή - επανέρχεται το θέμα 8 φορές, κάθε φορά 1 ημιτόνιο χαμηλότερα, που αναλογεί στα 8 τελευταία όγδοα του θέματος της φούγκας. Στην πέμπτη είσοδο του θέματος αρχίζει στα έγχορδα ένα cluster σε κίνηση δέκατων έκτων, η έκταση των οποίων μειώνεται σταδιακά ως το τέλος, όπου μεταμορφώνεται στην κίνηση της αρχής.
E: Έχει το έργο κυκλική φόρμα;
A: Ακριβώς. Άμα παραλείψουμε το τελευταίο μέτρο θα μπορούσε το έργο να παιχτεί άνετα πάλι από την αρχή, σαν perpetuum mobile.